

Черніченко, Л. (2022). Корекція мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку засобами логоритміки. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 234-238.

Bogdanowicz, M. (2021). *Metoda Dobrego Startu we wspomaganiu rozwoju, edukacji i terapii pedagogicznej*. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia, 280.

О.П. Таран, м. Київ

[op.taran@kubg.edu.ua](mailto:op.taran@kubg.edu.ua)

Д.О. Зінченко, м. Київ

[dszinchenko.fpsrso23@kubg.edu.ua](mailto:dszinchenko.fpsrso23@kubg.edu.ua)

## ОСОБЛИВОСТІ СФОРМОВАНOSTІ НАВИЧКИ ВІДПОВІДАТИ НА ЗАПИТАННЯ У ПРОЦЕСІ ДІАЛОГУ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ

**Актуальність.** Базовий компонент дошкільної освіти (2021) та програма «Дитина» (2020) визначають здатність відповідати на запитання ключовим показником комунікативної компетентності дошкільника. У дітей із мовленнєвими труднощами формування цього вміння має специфічний характер і потребує спеціального вивчення.

**Мета.** Емпірично дослідити особливості сформованості навички відповідати на запитання в діалозі у дітей середнього дошкільного віку із мовленнєвими труднощами та розробити методичні рекомендації.

**Виклад основного матеріалу.** На основі лінгводидактичного підходу (Палихата, 2021), конверсаційного аналізу (Sacks; Schegloff; Jefferson, 1974) та положень спеціальної педагогіки (Рібцун; Брушневська, 2023) навичку відповідати на запитання визначено як інтегроване утворення з чотирьох компонентів: рецептивного (декодування запитання), когнітивного (установлення причинно-наслідкових зв'язків), продуктивного (граматично правильне вербальне оформлення) та соціально-прагматичного (орієнтація на контекст і намір співрозмовника).

Нами здійснено констатувальне дослідження, щодо визначення особливостей навички відповідати на запитання в діалозі у дітей середнього дошкільного віку із мовленнєвими труднощами. Базою дослідження обрано ЗДО «Барвінок» (Таращанська міська рада). Вибірку досліджуваних склали 10 дітей 4-5 років: 5 дітей із мовленнєвими труднощами (експериментальна група) та 5 дітей з нейротиповим розвитком (група для порівняння). Діагностичний інструментарій містив три діагностичні завдання за методичними матеріалами Ю. Рібцун та І. Брушневської (2023): «Розкажи про картинку» – діагностика рецептивного та продуктивного компонентів; «Чому так сталося?» – діагностика когнітивного компонента); «Найкраще слово» – діагностика лексичного прогнозування, продуктивний компонент (Рібцун; Брушневська, 2023).

Результати дослідження виявили недостатній рівень сформованості навички відповідати на запитання в діалозі у дітей середнього дошкільного віку

із мовленнєвими труднощами, тоді як діти з типовим розвитком впоралися на достатньому рівні, часом помилялися, але при незначній допомозі виконували завдання. Зазначимо, що найбільші труднощі виявлено щодо когнітивного компонента: 60 % дітей з мовленнєвими труднощами виявили низький рівень, а 40% – середній рівень у завданні на причинно-наслідкові запитання.

Якісний аналіз результатів дослідження дозволив виокремити низку труднощів щодо здатності відповідати на запитання в діалозі у дітей середнього дошкільного віку із мовленнєвими труднощами. Так, на рівні рецептивного компонента труднощі проявлялися у нерозумінні або неповному розумінні запитань просторового і причинно-наслідкового характеру, а також у необхідності повторення або спрощення запитання діагностом. На рівні когнітивного компонента діти відчували складнощі з встановленням причинно-наслідкових зв'язків, що призводило до мовчання, повторення слів із запитання або невербального реагування. На рівні продуктивного компонента переважали однослівні або граматично неправильно оформлені відповіді, заміна вербальних реакцій жестами чи вказівками на предмети, а також труднощі з добором і правильним узгодженням слів у відповіді. На соціально-прагматичному рівні окремі досліджувані демонстрували виражену комунікативну тривожність або знижену мовленнєву ініціативу, що суттєво ускладнювало виконання завдань.

Таким чином, результати констатувального етапу дослідження підтверджують, що наявні мовленнєві труднощі у дітей суттєво впливають на стан сформованості навички відповідати на запитання і охоплюють усі її компоненти (рецептивний, когнітивний, продуктивний і соціально-прагматичний). З огляду на отримані результати дослідження нами запропоновано низку рекомендацій для логопедів і батьків щодо формування навички відповідати на запитання в діалозі у дітей середнього дошкільного віку із мовленнєвими труднощами:

- використання піктограм-символів і перефразування (рецептивний компонент);
- ситуативні малюнки і прийом «незавершеного речення» (когнітивний);
- поступове розгортання відповіді і вправи на лексичне прогнозування (продуктивний);
- діалог через іграшку-посередника і природні комунікативні ситуації (соціально-прагматичний).

**Висновки.** Наявні мовленнєві труднощі у дітей середнього дошкільного віку зумовлюють порушення усіх компонентів навички відповідати на запитання, особливо когнітивний, що вимагає у відповіді на запитання встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Ефективну корекційно-розвиткову роботу вбачаємо у системному використанні запропонованих методичних рекомендацій в реалізації комплексного підходу із залученням логопеда та батьків.

### Список використаних джерел

- Брушневська, І. М., Рібцун, Ю. В. (2023). Психолого-педагогічна підтримка дітей п'ятого року життя із лексико-граматичними труднощами : навч.-метод. посіб. для роботи з дітьми із порушеннями мовлення, Луцьк, 240.
- Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років (2020) / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертутіна [та ін.] ; наук. ред. Г.В. Беленька; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 440.
- Палихата, Е. Я. (2021). Навчання діалогічного мовлення на ситуативній основі. *Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики : колективна монографія*. Тернопіль : Підручники і посібники, 154-162.
- Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція (2021). Наказ; МОН України від 12.01.2021 № 33, <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0033729-21>
- Sacks, H., Schegloff, E. A., & Jefferson, G. (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language*, 50(4), 696–735.

О.П. Таран, м. Київ

[op.taran@kubg.edu.ua](mailto:op.taran@kubg.edu.ua)

В.В. Куриленко, м. Київ

[vvkurylenko.fpsrso25m@kubg.edu.ua](mailto:vvkurylenko.fpsrso25m@kubg.edu.ua)

### ТРУДНОЩІ КОМУНІКАЦІЇ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ В МЕЖАХ КОНЦЕПЦІЇ НЕЙРОРІЗНОМАНІТТЯ

**Актуальність.** Кваліфікований психолого-педагогічний супровід дітей з розладами аутистичного спектра передбачає розуміння їх особливостей. Важливим підходом до допомоги дітям з аутизмом в соціальній адаптації через подолання їх вербальних та невербальних комунікативних труднощів вбачаємо концепцію нейрорізноманіття, що запропонована ще в 1990 році соціологом Д. Сінгер. Окреслена концепція передбачає певні особливості, зокрема, аутизму як природню варіативність способів розвитку та функціонування мозку людини та є протиставленням «клінічній моделі» де такі особливості потребують запобігання та лікування (Гребінник, 2021). Поряд з цим, концепція нейрорізноманіття відображає як труднощі, з якими стикаються нейровідмінні люди, так і позитивні аспекти їхнього життя, сприяє зникненню стигматизації нейровідмінних станів, тобто не має на меті применшити складності нейровідмінних людей, а навпаки, прагне визнати складність організації людського мозку (Зінченко, 2024).

**Мета.** Розглянути труднощі комунікації дітей з аутизмом та перспективи їх подолання в межах концепції нейрорізноманіття.

**Виклад основного матеріалу.** Концепція нейрорізноманіттям транслює ідеї про те, що неврологічні відмінності (синдром дефіциту уваги з гіперактивністю, розлади аутистичного спектру, дислексія, тощо) відображають